

психологічні позиції. Чим багатший і різноманітний досвід спілкування людини, тим адекватнішими є її способи соціальної перцепції, соціального впливу, а також комунікативної поведінки. Емоційний компонент комунікативної компетентності включає:

- сформоване в результаті емоційно-позитивного досвіду спілкування, позитивне самоставлення та самоприйняття, тобто прийняття себе в цілому, незалежно від своїх властивостей та переваг;
- налаштованість на партнера, що виявляється здатності розуміти його емоційні стани та переживання.

Під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню, володіння різними соціальними ролями. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іваннікова О., Гарачук Т. Мовно-комунікативна компетентність педагога: історико-теоретичний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 61, том 1, 2023. С. 307–315.
2. Фурман О. Формування мовно-комунікативної компетентності педагога. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 11(17). С. 1184–1196.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Дмитренко Н. А.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
nataliadmytrenko1@gmail.com*

В останні роки помітно зріс інтерес до вивчення підліткового віку як одного з визначальних етапів життєвого шляху. Особливе коло проблем підліткового віку пов'язане із мотиваційною сферою особистості, оскільки вона зазнає кардинальних змін саме протягом даного вікового періоду внаслідок того, що змінюються відносини підлітка з навколишнім світом. По-новому підлітки починають

ставитися до навчальної діяльності і до самих себе, змінюється ієрархія мотивів та структура мотиваційної сфери, їхньою поведінкою починають керувати інші мотиви.

Проблема мотивації досліджується у психології досить широко (Ю. Гільбух, Т. Гордєєва, Є. Ільїн, Г. Костюк, С. Максименко, А. Маркова, М. Матюхіна, С. Рубінштейн, В. Семиченко, Х. Хекхаузен, Ю. Швалб, П. Якобсон та інші). Вивченню вікових особливостей розвитку мотивації присвячені роботи Л. Божович, С. Занюка, Т. Марютіної, В. Моргуна, С. Москвичова, В. Шадрикова та інших. Проте, незважаючи на велику кількість робіт у цій галузі, її не можна вважати повністю вирішеною.

У зв'язку з цим мета дослідження – проаналізувати специфіку мотиваційної сфери підлітків.

Процес формування мотиву та мотивації пов'язаний із багатьма особистісними утвореннями, які формуються протягом онтогенетичного розвитку, і на кожному віковому етапі структура мотиваційної сфери має певні особливості.

Особистісним психічним новоутворенням підліткового віку є почуття дорослості, а провідною діяльністю – інтимно-особистісне спілкування. Ці чинники суттєво змінюють стосунки підлітка з оточуючими та призводять до зміни ієрархії мотивів навчальної діяльності та спілкування. Так, підлітки керуються вимогами, які самі собі пред'являють та самостійно поставленими завданнями і цілями. Отже, відбувається перехід від «реактивного» дотримання зовнішніх вимог до активної побудови поведінки у відповідності зі своїм власним ідеалом. У школярів середніх класів відмічається більша, ніж раніше, стійкість цілей, достатньо розвинуте почуття обов'язку, відповідальності, стійкість мотивів, які базуються на інтересах, певна стабілізація мотиваційних утворень [1].

У підлітків інтереси набувають характеру захоплень. Вважається, що підлітковий вік без захоплень подібний до дитинства без ігор. Інтереси підлітка інтенсивні та динамічні, часто змінюють один одного, але деякі з них набувають сталого характеру, і як правило, не пов'язані з навчальною діяльністю.

Підліткові інтереси поділяють на такі типи [4]:

1) інтелектуально-естетичні (захоплення історією, радіотехнікою, музикою, малюванням і т.д.);

2) егоцентричні (захоплення спортом, художньою самодіяльністю, рідкісною іноземною мовою і т.п. заради демонстрації своїх успіхів);

3) тілесно-мануальні (заняття спортом, водіння автомобіля, заняття в столярній майстерні і т.п. – отримання задоволення від самого процесу діяльності);

4) накопичувальні (колекціонування у всіх його видах);

5) інформативно-комунікативні (прагнення до нової інформації, що не вимагає глибокого осмислення; потреба в легкому спілкуванні з однолітками).

Як правило, захоплення сприяють розвитку особистості підлітків, оскільки задовольняють їхні пізнавальні потреби, формують корисні навички. Однак за певних особистісних особливостей вони можуть і негативно впливати на розвиток особистості, формувати схильність до накопичення, порожнього проведення часу чи порушення громадського порядку. Важливо, що в мотивах підлітків міститься аргументація і передбачення наслідків прийнятого рішення, що свідчить про усвідомлення мотиву, а також про значну участь у формуванні мотиву блоку «внутрішнього фільтра». Це знижує імпульсивність дій і вчинків підлітків, особливо старших [2].

Наявність ідеалів, самооцінок, засвоєних норм і правил суспільної поведінки свідчить про значний розвиток особистості підлітків, про формування у них «внутрішнього плану», що є істотним чинником мотивації і організації власної поведінки. Однак цей «внутрішній план» ще не організований в цілісну систему, недостатньо узагальнений і стійкий. Так, наявний ідеал неконкретний і часто змінюється (сьогодні підлітку подобається один герой, якого хочеться наслідувати, а завтра – інший). Вимоги підлітка до себе потребують постійної підтримки зі сторони. Звідси – і нестійкість низки мотивів, мінливість поведінки. Крім того, характерною для даного віку є невідповідність цілей можливостям, що свідчить про завищений рівень домагань і є причиною частих невдач у здійсненні задуманого. Прагнення старших підлітків утвердитись у власній думці в кінцевому результаті виглядає у поведінці як неадекватна ситуації упертість [5].

З віком змінюється не тільки структура мотиву (збільшується кількість факторів, що враховуються при формуванні наміру), але і її стійкість за рахунок зміни домінуючих мотиваторів, зокрема домінуючих потреб. Потреба у справедливості і щедрості у молодших школярів перебуває в зародковому стані. У багатьох підлітків вона уже більш виражена, а в старшому шкільному віці активно діє у поведінці (або у стосунках з оточенням). У 7-10 років проявляється підвищене прагнення до творчості, у 12 років починає з'являтися інтерес до історії та теорії музики, виразно проявляються музичні уподобання. Характерно, що у всіх вікових групах естетичні потреби більше виражені у дівчаток [2].

У середніх класах діяльність набуває іншого сенсу: вона розглядається багатьма як засіб самовдосконалення. Активно вдосконалюється самоконтроль діяльності, будучи на початку

контролем за результатом або заданим зразком, а потім – процесуальним контролем, тобто здатністю контролювати будь-який етап у діяльності. У старших класах є виражений інтерес до конкретного виду діяльності. У підлітків поступово зникають старі інтереси і з'являються нові: до громадського життя, техніки, читання пригодницьких і героїчних книг, спорту, культури [6].

У підлітковому віці з'являються нові мотиви навчання, пов'язані з розширенням знань, з формуванням потрібних умінь і навичок, що дозволяють займатися цікавою самостійною творчою працею. Навчання доповнюється самоосвітою, здобуваючи більш глибокий особистісний зміст. Знання, уміння й навички стають у цьому віці критерієм цінності для підлітка оточуючих його людей, а також підставою для вияву до них інтересу й підтримки [3].

Отже, можна констатувати, що структурні та змістовні зміни в мотивах до підліткового віку полягають у наступному [2]:

1) з'являються нові психологічні утворення, які ускладнюють процес мотивації, змінюють структуру мотиву, збагачують мотиваційну сферу;

2) розвиваються раніше сформовані мотиваційні утворення: стає більш багатосторонньою самооцінка, збільшується кількість інтересів, збагачується моральна сфера і т.д.;

3) відбувається періодична зміна домінуючих потреб, цінностей, ідеалів та інших мотиваторів, що змінює спрямованість особистості;

4) збільшується усвідомленість мотиву, поведінка стає внутрішньо обумовленою, а не як «реактивною», зумовлена тільки зовнішніми впливами і обставинами;

5) збільшується кількість мотиваційних установок;

6) протягом підліткового віку причиною поведінки виступають усі компоненти мотиваційної сфери.

Отже, у підлітковому віці існують певні особливості розвитку мотивації, оскільки процес її формування пов'язаний із використанням багатьох особистісних утворень. Підлітки керуються у своїй поведінці моральними вимогами, а також самостійно поставленими завданнями та цілями. Відмічається стійкість цілей, достатньо розвинуте почуття обов'язку, відповідальності, а також відбувається перехід до активної побудови своєї поведінки відповідно до власного ідеалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров Ю. В. Психологія розвитку : навч. посіб. Харків: ФОП Панов А.М., 2015. 336 с
2. Іллін Є. П. Мотивація і мотиви / переклад з рос. мови, передмова та примітки Т. В. Тадеєвої. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 512 с.

3. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія: Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посіб. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
4. Ліфарева Н. В. Психологія особистості : навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2003. 240 с.
5. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Н. О. Гончарова, Ю. Л. Горбенко, Ю. І. Калюжна, В. А. Лавріненко, М. М. Мельничук, О. Г. Мирошник, Н. М. Мишко, В. Ф. Моргун, Л. Г. Перетятко, М. М. Рева, К. В. Седих, М. М. Тесленко, І. Г. Тітов, Т. Є. Тітова, А. С. Харченко, Н. О. Чайкіна, Т. А. Яновська] ; за ред. К. В. Седих. Полтава : Астроя, 2018. 342 с.

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ПО ЗБЕРЕЖЕННЮ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ЩЕРБАНІВСЬКОГО ЛІЦЕЮ

Драч Н. В., Гордієвський Д. Є., Дорошенко Є. В.
*Щербанівський ліцей Щербанівської сільської ради
Полтавського району Полтавської області
doroshenkoevgenia@gmail.com, nataliyadrach@gmail.com,
hordyk10@gmail.com*

Концепція «Нова українська школа» є ключовим компонентом освітнього процесу в Щербанівському ліцеї. Реформа освіти, започаткована 2016 року, набула нового втілення на теренах нашого закладу з 2019 року. Критичне переосмислення цієї концепції спонукало адміністрацію закладу поставити новітні завдання з професійного розвитку педагогів із урахуванням потреб дитини, поглибленої уваги до особистості кожного учня та підготовці його до життя в сучасних умовах та викликах суспільства. Останнім викликом, який постав перед педагогами, стала війна, на тлі якої турбота, профілактика та збереження ментального здоров'я дітей стали першочерговим завданням освітнього процесу в Щербанівському ліцеї.

Будь-яка справа починається з роздумів. Перед учителем постало завдання відмовитися від традиційного підходу засвоєння фактів, розвитку пам'яті, набуття академічних знань учнями на користь розвитку критичного мислення, практичного застосування набутих знань, розвитку вміння навчатися впродовж життя. Завдяки педагогічній автономії радою нашого ліцею було вирішено впроваджувати сучасні курси, що відповідають запитам суспільства, є плацдармом розвитку вчителя та фундаментом навчальної стратегії професійного зростання педагога. Так в Щербанівському ліцеї та його філіях викладаються курси «Культура добросусідства», «Економіка», застосовується підхід соціально-емоційного та етичного навчання, як необхідний елемент розуміння і розвитку вчителя, що враховує внутрішній стан учня, допомагає фіксувати позитивні емоції для плідної